

УДК 341.171

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СУДУ ЄС У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ірина Яворська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-99*

Визначено роль Суду ЄС в інституційному механізмі Європейського Союзу. На основі аналізу його повноважень та повноважень інших органів ЄС досліджено засади та механізми співпраці Суду Європейського Союзу з іншими органами ЄС.

Ключові слова: Суд ЄС; органи ЄС; право ЄС; судова система ЄС; правова система ЄС.

Постановка проблеми. Подальший розвиток права, необхідність деталізації положень установчих договорів, забезпечення беззастережного застосування засад реалізації права міжнародної організації та дотримання права ЄС державами-членами, викликають необхідність у функціонуванні органів, які забезпечуватимуть виконання зазначених завдань. Серед органів визначальна роль належить Суду ЄС, який у процесі тлумачення норм права ЄС забезпечує розвиток правової системи ЄС.

Враховуючи те, що право Європейського Союзу наділене значно більшою самостійністю, ніж право інших міжнародних організацій [2, с. 130], можна вважати, що саме ця обставина зумовила необхідність наділення судового органу компетенцією, яка істотно відрізняється від компетенції інших міжнародних судових органів [8, с. 141–151]. Питання щодо з'ясування змісту та сутнісних ознак правозастосовчої діяльності¹ Суду ЄС є найважливішим у контексті дослідження впливу рішень Суду ЄС на розвиток права Європейського Союзу. Реалізуючи визначену установчими договорами компетенцію Суд ЄС тісно співпрацює з іншими органами Європейського Союзу як наднаціонального, так і урядового характеру.

Стан дослідження. Незважаючи на загальну дослідженість питання правового статусу та компетенції Суду ЄС², можна стверджувати про

¹ Як зазначає А. Аверін, застосування права – це спрямований на забезпечення нормального перебігу процесу реалізації правових норм комплекс розумових і фактичних, організаційних і юридичних операцій (дій) суб'єкта правозастосування (Аверин А. Судебная достоверность (постановка проблемы). – Владимир, 2004. – 312 с.).

² У рамках статті компетенцію Суду ЄС окремо не розглядатимемо. Компетенцію Суду ЄС досліджено такими вченими, як (Kennedy T. The Court of Justice of the Europea Communities / T. Kennedy. – 4 th ed. – London : Sweet & Maxwell, 1995. – 439 p.); (Arnall

відсутність комплексних досліджень, які визначатимуть роль і місце Суду ЄС, засади співпраці Суду ЄС з іншими органами Європейського Союзу. Питанням правового статусу Суду ЄС, його компетенції присвячено праці таких вчених, як В. Муравйов, Т. Анакіна, О. Андрійчук, Е. Арнула, К. Робер, Бержерон, М. Бернат, Г. де Бурка, С. Везеріл, Ж. Вейлер, С. Вентковський, Р. Давид, А. Дашвуд, Ф. Джейкобс, П. Крейг, Р. Крос, російських вчених Л. Ентіна, С. Алексеева, Я. Андрієнка, А. Верещагіна, Н. Ебралідзе, Н. Крилова, І. Лукашука, А. Манукяна, В. Маргієва, М. Марченко, А. Моїсєєва, В. Нерсєянца, Т. Нешатаєвої, А. Піголкіна, А. Саїдова, С. Черніченко та ін.

Мета статті полягає у проведенні наукового аналізу місця і ролі Суду ЄС у системі органів Європейського Союзу. З цією метою розглянуто засади співпраці Суду ЄС з Радою ЄС, Комісією ЄС, Парламентом ЄС та іншими органами Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Судова система Європейського Союзу покликана забезпечити вирішення суперечок між суб'єктами європейської інтеграції, безконфліктність взаємодії норм права Європейського Союзу та внутрішнього права держав-членів як необхідної засади функціонування організаційно-правового механізму європейської інтеграції. З'ясовано, що за загальними принципами організації та функціонування судова система ЄС відповідає класичному міжнародно-правовому підходу, однак має помітний оригінальний характер у самій організації правосуддя у питаннях юрисдикції.

Виконання зазначених завдань, і у цьому питанні необхідно погодитися з дослідницею С. Вентковською, уможливує функціонування в рамках особливої системи права і судового органу з відповідними завданнями та функціями. Ці функції обумовлюються як інституційно-організаційною системою [4] на зразок правової системи, що діє всередині держави [13], так і цілями, досягнення яких ставить перед собою ЄС.

З моменту створення на підставі Договору про Європейське об'єднання вугілля і сталі 1951 року [12] компетенція Суду ЄС (офіційне найменування Суду ЄС – The Court of Justice) невпинно розширювалися, а його роль у регулюванні інтеграційних процесів невпинно зростала. З набранням чинності Лісабонським договором компетенція Суду Європейських Співтовариств (тепер – Суду Європейського Союзу) набула значного поширення внаслідок скасування «триопорної» системи ЄС.

A. The European Union and its Court of Justice / Anthony *Arnall*. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 593 p.); (Plender R. Decisions of the Court of Justice of the European Communities during / R. Plender // *B.Y.I. L.*, 1995. – 247 p.); (Shermers H. G., Waelbroec D.F. Judicial Protection in the European Communities / H.G. Shermers, D.F. Waelbroec. – 5th ed. – Deventer \$ Boston : Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992. – 575 p.); (Potocki A. Rola Trybunalu Sprawiedliwosci Wspolnot Europejskich w unifikacji prawa / A.Potocki // *Adwokatura*. – 1999. – 122–124 p.); (Neville M. H. The European Courts / Neville March Hunnings // *Cartermill Publishing*. – 1996. – P. 47–121.); (Dougan M. National Remedies before the Court of Justice / Michael Dougan // *Oxford and Portland Oregon / Hart publishing*. – 2004. – 418 p.).

Якщо вести мову про судову систему ЄС, закріплену Лісабонським договором, то вона не зазнала істотних змін, що обумовлено як консерватизмом договору, так і небажанням руйнувати утворений механізм наднаціонального правосуддя ЄС, який функціонує вже півстоліття і забезпечує його авторитет у суспільстві.

Л. Л. Грицаєнко пропонує два визначення інституційного механізму ЄС. Автор стверджує, що у широкому значенні під інституційним механізмом Євросоюзу слід розуміти сукупність інститутів, органів та установ, які разом забезпечують реалізацію завдань ЄС і сприяють досягненню поставлених ним цілей. У вузькому розумінні він охоплює сім інститутів: Європейський парламент, Європейську раду, Раду, Комісію, Суд ЄС, Рахункову палату та Центральний європейський банк. Що стосується допоміжних органів ЄС, то загалом можна виокремити їхні три категорії: органи і фінансового, й адміністративного контролю; органи управління; консультативні органи. До установ належать ті відомства Євросоюзу, які створено для виконання спеціальних функцій та наділено самостійною правосуб'єктністю як юридичні особи. До підписання Лісабонського договору ці установи вважали різновидом органів ЄС [1].

Інституційний механізм відрізняється від організаційної структури класичних міжнародних організацій і водночас має певні спільні риси з організацією влади у державі. Безперечно, функції, які виконують інститути ЄС, аналогічні тим, що їх здійснюють законодавчі, виконавчі, судові, адміністративні органи держави, проте у Євросоюзі реалізацію цих функцій покладено на різні інститути. Не варто проводити паралелі між їхніми повноваженнями та внутрішньодержавним устроєм, а також із принципом поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову [3, с. 58]. Модель організації влади у ЄС передбачає розподіл функцій між його інститутами й унеможливорює концентрацію однієї з гілок політичної влади в межах одного інституту. Наприклад, законодавчі повноваження розподілені між Радою і Європарламентом. Водночас право законодавчої ініціативи має Комісія. Крім того, Суд ЄС виступає правотворчим органом, який у своїх рішеннях формулює нові принципи та норми. Європейська рада є інстанцією стратегічного керівництва та політичного планування, тобто надає Євросоюзові необхідні для його розвитку імпульси і визначає його політичні пріоритети та орієнтири [1]. Попри те, що після прийняття Лісабонського договору Європейська рада набула статусу інституту з правом приймати юридично зобов'язальні рішення, вона не здійснює жодних законодавчих функцій. Реалізацію виконавчих повноважень покладено на Комісію ЄС і Раду ЄС [7]. Кожен інститут наділений правом здійснювати юридичну та політичну функції контролю [5]: чи то шляхом винесення вотуму недовіри, чи участю у формуванні складу певного інституту або органу, чи заслуховуванням звітів, перевіркою рахунків, законності певних дій та рішень. Судову владу покладено на Суд ЄС (Суд, Трибунал і спеціалізовані суди).

Відповідно до статті 5 інститути Союзу повинні керуватись принципом субсидіарності і пропорційності. До Суду ЄС також можуть звертатись Європейський парламент, Рада чи Комісія, щоб отримати, відповідно до ст. 218, висновок Суду щодо відповідності передбачуваної угоди договорам. У разі негативного висновку Суду угода може набути чинності лише тоді, коли до неї внесуть зміни чи буде здійснено перегляд договорів.

Суд ЄС також співпрацює з Європарламентом. Наприклад, на підставі ч. 1 ст. 228 ДФЄС Європейський омбудсмен, якого обирає Європарламент, уповноважений отримувати від кожного громадянина Союзу чи від кожної фізичної або юридичної особи, яка проживає або має свою юридичну адресу в державі-члені, скарги стосовно випадків порушення порядку управління державою, інститутів, органів, установ чи агенцій Союзу, крім Суду ЄС при здійсненні ним своїх судових функцій. Він розглядає скарги і робить за ними доповіді.

На підставі ч. 2 ст. 228 ДФЄС Суд на вимогу Європейського парламенту може відправити у відставку омбудсмена, якщо останній більше не відповідає вимогам, необхідним для здійснення своїх функцій, або якщо той винен у серйозних проступках.

Своєю чергою, як і щодо інших органів ЄС, Рада встановлює, згідно зі ст. 243, оклади і надбавки, пенсії для Голови Європейської ради, Голови Комісії, Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки, членів Комісії, голів, членів і Секретарів Суду ЄС, а також Генерального секретаря Ради.

На підставі ст. 257 Європейський парламент і Рада, які діють згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть створювати при Загальному суді спеціалізовані суди для розгляду у першій інстанції певних категорій справ у спеціалізованих сферах. Європейський парламент і Рада діють шляхом ухвалення регламентів за пропозицією Комісії та після консультації з Судом або на запит Суду і після консультацій з Комісією.

Члени спеціалізованих судів обирають з числа осіб, чия незалежність є безсумнівною і які мають кваліфікацію, необхідну для призначення на судові посади. Їх призначає Рада одногосно.

Нагляд за виконанням рішень Суду ЄС здійснює Комісія ЄС. Відповідно до ч. 2 ст. 260 ДФЄС, якщо Комісія вважає, що зацікавлена держава-член не вжила заходів щодо виконання рішень Суду ЄС, то після надання цій державі можливості представити свої міркування вона може звернутися до Суду ЄС. Комісія визначає розмір одноразової суми чи штрафу, які має сплатити зацікавлена держава-член, що, на її думку, відповідає обставинам.

Також до Суду ЄС вправі на підставі ст. 258 ДФЄС звернутись Комісія ЄС, якщо вона вважає, що держава-член не виконує своїх обов'язків, покладених на неї державами, та надає мотивований висновок з цього питання, попередньо даючи змогу зацікавленій державі представити свої міркування.

Якщо держава не виконає згаданий висновок у межах строку, встановленого Комісією, остання може звернутися до Суду ЄС. Широкі повноваження можуть

надати Суду ЄС на підставі ст. 261 ДФЄС. Наприклад, регламенти, ухвалені спільно Європейським парламентом і Радою, і регламенти, ухвалені Радою на підставі положень договорів, можуть наділяти Суд ЄС необмеженою юрисдикцією стосовно санкцій, визначених у цих регламентах.

Своєю чергою, відповідно до ст. 263, Суд ЄС контролює правочинність законодавчих актів, актів Ради, Комісії та Європейського центрального банку, окрім рекомендацій і висновків, а також актів Європейського парламенту і Європейської ради, спрямованих на створення правових наслідків для третіх сторін.

З цією метою Суд має юрисдикцію щодо позовів, з якими звертаються держави-члени, Європейський парламент, Рада або Комісія з причин відсутності компетенції, порушення суттєвих процедурних вимог, порушення договорів чи будь-якого іншого пункту, пов'язаного з їхнім застосуванням, або зловживанням повноваженнями. На тих самих умовах Суд ЄС має юрисдикцію щодо позовів, з якими звертаються держави-члени, Європейський парламент, Рада або Комісія з причин відсутності компетенції порушення суттєвих процедурних вимог, порушення договорів чи будь-якого іншого припису, пов'язаного з їхнім застосуванням, або зловживання повноваженнями.

На тих самих умовах Суд має юрисдикцію щодо позовів, з якими звертається Рахункова палата, Європейський центральний банк і Комісія з метою регулювання своїх прерогатив.

Висновки. Суд ЄС своєю правозастосовчою практикою не лише утвердив розуміння права Європейського Союзу як права особливої міжнародної організації, і сприяв, завдяки подальшому розвитку інтеграційних процесів, відокремленню (або ж відмежуванню) права Європейського Союзу як системи норм, спрямованих на забезпечення досягнення ефективного функціонування організації, від норм міжнародного права.

Як уже зазначено, на підставі статті 19 ДЄС (колишня стаття 9 F) Суд ЄС забезпечує дотримання законності при тлумаченні та застосуванні положень договорів. Правозастосовча діяльність Суду ЄС [10; 11], як і діяльність інших органів, на які покладено функцію застосування права, проявляється не лише в рамках передбаченої процесуальними нормами процедури розгляду справи, а й у рішеннях, які змінюють юридичну практику, вносять пропозиції стосовно вдосконалення норм права.

Отже, у процесі своєї діяльності Суд ЄС співпрацює з усіма органами ЄС, насамперед з Комісією ЄС, яка є «наглядачем» за дотриманням права ЄС, Парламентом ЄС та Радою ЄС. До Суду вправі звертатись усі без винятку органи ЄС. Зазначене стосується і тих органів ЄС, які зачислено до таких Лісабонським договором. Як уже зазначено, Суд може отримати широкі повноваження шляхом прийняття регламентів, які приймають спільно Європарламентом і Радою та можуть наділити Суд юрисдикцією стосовно санкцій, визначених ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Грицаєнко Л. Л.* Інституційний механізм Європейського Союзу: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / Л. Л. Грицаєнко. – Київ, 2010. – 19 с.
2. *Кондратенко Ю.* Право Європейського Союзу – особлива модель регулювання міждержавних відносин / Ю. Кондратенко // *Право України*. – 2005. – № 7. – С.130.
3. *Опришко В. Ф.* Право Європейського Союзу: загальна частина : підручник / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. – К. : КНЕУ, 2002. – 460 с.
4. *Четвериков А. О.* Основные органы Европейского Союза (конституционно-правовой аспект) : автореф. дисс. на соискание научной степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; Государственное управление; Административное право; Муниципальное право» / А. О. Четвериков. – М., 1999. – 26 с.
5. *Alan Hardacre.* How the EU Institutions Work... & How to Work with the EU Institutions / Hardacre Alan. – June 20, 2011. – 89 p.
6. *Arnall A.* The European Union and its Court of Justice / Anthony Arnall. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 593 p.
7. *EU Law Concentrate: Law Revision and Study Guide Paperback* by Matthew Homewood. – Oxford University Press; 4 edition (October 1, 2014). – 240 p.
8. *Kennedy T.* The Court of Justice of the Europea Communities / T. Kennedy. – 4th ed. – London : Sweet & Maxwell, 1995. – 439 p.
9. *Maciej G.* System instytucjonalny Unii Europejskiej / Gorka Maciej // *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe* / pod. redakcja Jana Barcza. – 3-e wydanie. – Warszawa : Wid-wo Prawo I Praktyka Gospodarcza, 2006. – S. 1–141, 151.
10. *Plender R.* Decisions of the Court of Justice of the European Communities during / R. Plender // *B.Y.I. L.*, 1995. – 247 p.
11. *Shermers H. G.* Judicial Protection in the European Communities / H. G. Shermers, D. F. Waelbroec. – 5th ed. – Deventer & Boston : Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992. – 575 p.
12. *Tillotsopn J.* EC Law Text Cases & Materials / John Tillotsopn // First published in Great Britain by Cavendish Publishing, EC Law Text Cases & Materials – 2nd ed. – 1996. – P. 133.
13. *Wentkowska A.* Europejski Trybunal Spawiedliwosci i sady krajowe / Alexandra Wentkowska. – 2004. – 281 s.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2015

Прийнята до друку 15.05.2015

ROLE AND IMPORTANCE OF EU COURT OF JUSTICE IN THE SYSTEM OF BODIES THE EUROPEAN UNION

Iryna Javorska

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-99*

The article defines the role of the European Court of Justice in the institutional mechanism of the European Union. The Court of Justice of the European Union rules on the interpretation and application of Union law.

The Court of Justice of the European Union is responsible for ensuring the legality of the Union acts that the institutions of the European Union adopt. It ensures that the Member States fulfil their obligations under the Treaties. The Court of Justice delivers «preliminary rulings». It has contributed to strengthening the protection of fundamental rights by establishing that they are an integral part of the general legal principles of the European Union. The Court has no such jurisdiction with regard to national legislation lying outside the scope of Community law.

Based on the analysis of its powers and the powers of the other bodies of the EU the principles and mechanisms of cooperation between the European Court of Justice with other EU bodies are studied.

Key words: the European Court of Justice; the bodies of the EU; EU law; EU judiciary system; EU legal system.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ СУДА ЕС В СИСТЕМЕ ОРГАНОВ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Ирина Яворская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-99*

Определена роль Суда ЕС в институциональном механизме Европейского Союза. На основании анализа его полномочий и полномочий других органов ЕС исследованы начала и механизмы сотрудничества Суда Европейского Союза с другими органами ЕС.

Ключевые слова: Суд ЕС; органы ЕС; право ЕС; судебная система ЕС; правовая система ЕС.